

Wojciech Gotkiewicz*, Bartosz Mickiewicz**

**ANALIZA STRATEGII ROZWOJU WYBRANYCH GMIN
OBJĘTYCH SIECIĄ NATURA 2000 POŁOŻONYCH NA TERENIE
ZIELONYCH PŁUC POLSKI**

**ANALYSES OF STRATEGIES OF CHOSEN COMMUNES COVERED
BY NATURE 2000 NETWORK IN „GREEN LUNGS OF POLAND” AREA**

Słowa kluczowe: NATURA 2000, środowisko, obszary wiejskie, rozwój społeczno-gospodarczy, strategie rozwoju.

Key words: NATURE 2000, environment, rural areas, socio-economic development, development strategies.

The paper presents analyses of development strategies of rural communes in the area of „Green Lungs of Poland” and covered in 100% by NATURE 2000 network. The analyses were made on the base of official documents take from analyzed communes. It was pointed that natural environment plays a significant role in socio-economic development of those areas. Unfortunately, role of NATURE 2000 areas is practically unnoticed and underestimated by local governments. In none of analyzed communes was made a trial of estimation of NATURE 2000 areas influence on economic development. From documents’ analyses do not result if “nature areas” are rather a barrier or a factor of development because there is no information about it in them.

---

* *Dr hab. Wojciech Gotkiewicz, prof. UWM – Katedra Ekonomii Środowiska i Agrobiznesu, Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, pl. Łódzki 2, 10-719 Olsztyn; tel.: 89 523 39 23; e-mail: wojciech.gotkiewicz@uwm.edu.pl*

** *Dr inż. Bartosz Mickiewicz – Katedra Rozwoju Obszarów Wiejskich i Gospodarki Żywnościowej, Wydział Ekonomiczny, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin; tel.: 91 487 69 71-5 wew. 313; e-mail: bartosz.mickiewicz@e-ar.pl*

1. WPROWADZENIE

Obszary NATURA 2000 w dużej części należą do obszarów problemowych ze względu na konkurencyjność pełnionych funkcji środowiskowych, społecznych i gospodarczych. Na tych terenach dochodzi do wielu konfliktów, będących efektem sprzecznych interesów różnych podmiotów gospodarczych. Sytuacja taka powoduje konieczność rozpoznania lokalnych i regionalnych uwarunkowań oraz problemów zrównoważonego rozwoju wymienionych obszarów, sformułowania relacji przyczynowo-skutkowych oraz wskazania szans rozwoju w ramach standardów Unii Europejskiej. Pozwoli to na kreowanie proekologicznych i przedsiębiorczych postaw i działań ludności zamieszkującej obszary Natura 2000 w celu podniesienia standardu i jakości życia, z jednoczesnym poszanowaniem praw środowiska przyrodniczego.

Program NATURA 2000 nakłada pewne ograniczenia środowiskowe dotyczące podstawowych czynników rozwoju, w tym inwestycji. Są to tzw. dodatkowe koszty transakcyjne dla inwestora, których dotąd w Polsce nie oszacowano, powodujące opór społeczności lokalnych i ich władz. Dobrym tego rodzaju przykładem mogą być próby poszerzenia powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego czy kontrowersje wokół budowy obwodnicy Augustowa. Trzeba również zdać sobie sprawę, że podpisane w sprawie programu NATURA 2000 umowy między rządem RP a Komisją Europejską nie mogą stanowić przedmiotu negocjacji. Należy zatem szukać rozwiązań, które spowodują zmianę postrzegania obszarów NATURA 2000 z bariery na stymulantę rozwoju.

Według nieoficjalnych danych programem NATURA 2000 ma być objęta ok. 1/3 terytorium kraju. Do oficjalnej listy tych obszarów przedłożonej Komisji Europejskiej w 2004 r. dochodzą corocznie nowe obszary, typowane przez Ministerstwo Środowiska i organizacje pozarządowe. Duża część „obszarów naturalnych”, bardzo wartościowych z punktu widzenia jakości środowiska naturalnego, leży w granicach najslabiej rozwiniętych gmin zlokalizowanych na terenie Zielonych Płuc Polski, będących obiektem omawianych w niniejszym opracowaniu badań.

Opracowanie zawiera analizę takich dokumentów jak:

- plany rozwoju lokalnego,
- strategie zrównoważonego rozwoju,

oraz

- programy ochrony środowiska,

dotępnych w piętnastu gminach, których powierzchnia w 100% jest objęta siecią obszarów chronionych NATURA 2000. Porównano zgodność założonych kierunków rozwoju oraz przewidzianych działań określonych w powyższych dokumentach ze strategiami rozwoju oraz programami ochrony środowiska w trzech województwach, na terenie których leżą wyżej wymienione gminy: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i podlaskim. Analiza przeprowadzona została ze szczególnym uwzględnieniem informacji dotyczących progra-

mu NATURA 2000, jak również działań z nim związanych, uwzględnionych w dokumentach poszczególnych gmin.

2. WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE – GMINA BROK

W strategii rozwoju województwa mazowieckiego założono, że obszar ten należy do umiarkowanie wyposażonych w zasoby środowiska przyrodniczego. Posiada walory cenne w układzie krajowym i europejskim, w szczególności naturalne doliny rzek (w tym paneuropejskie korytarze ekologiczne), mniejszą niż średnio w kraju lesistość i zwarte kompleksy leśne puszczy. Ponad 40% powierzchni województwa należy do struktury Zielonych Płuc Polski, będącej częścią koncepcji Zielonych Płuc Europy. Około 30% powierzchni województwa objętych zostało systemem obszarów chronionych, których spójność oraz trwałość jest zagrożona narastającą urbanizacją i antropopresją, a także zmniejszaniem się, a nawet zanikiem, ekosystemów bagiennych, wodno-błotnych i łąkowych.

Za nadrzędny cel rozwoju Mazowsza przyjmuje się wzrost konkurencyjności gospodarki i równowagę rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie jako podstawę poprawy jakości życia mieszkańców. Utrudnienie dla spójnego rozwoju stanowi występowanie obok siebie dwóch diametralnie różnych pod względem funkcji obszarów. Obszar metropolitalny ze względu na atrakcyjność społeczno-ekonomiczną jest poddany silnej presji urbanistycznej, niszczącej wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe. Na tym terenie koncentrują się kolizje przestrzenne, wynikające ze złożoności funkcji i struktury obszaru. Skutkiem tego jest kumulacja zagrożeń antropogenicznych, przy nierozwiązanym problemie systemu gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej. Tereny natomiast o wysokich parametrach jakości środowiska przyrodniczego w obszarze Zielone Płuca Polski, atrakcyjne pod względem rekreacyjno-wypoczynkowym (Kampinoski Park Narodowy, obszary chronione sieci NATURA 2000) stanowią korzystne warunki do rozwoju zrównoważonego.

Podjętowane w przyszłości zadania mają dotyczyć dwóch zespołów działań: przeciwdziałania degradacji środowiska na obszarach o silnym stopniu urbanizacji oraz zachowania charakteru ochronno-prewencyjnego na obszarach cennych przyrodniczo. W związku z tym zakłada się, że kontynuowane będą prace w zakresie:

- utworzenia zielonego pierścienia wokół stolicy w celu zachowania charakteru ochronno-prewencyjnego na obszarach cennych przyrodniczo,
- realizacji sieci NATURA 2000 w celu ochrony najcenniejszych wartości środowiska przyrodniczego (zasobów i krajobrazu) oraz zachowania powiązań przyrodniczych między obszarami ekologicznie czynnymi w mieście i regionie (w tym pomiędzy dolinami głównych rzek województwa).

W gminie Brok istnieje Plan Rozwoju Miejscowości Brok, opracowany w marcu 2006 r. przez Zespół ds. Rozwoju Gminy Brok, dotyczący jedynie miejscowości gminnej. Brok leży na północ od skarpy doliny Bugu na terenach wysoczyzny Międzyrzecza Łomżyńskiego,

a poniżej skarpy tereny w stronę Bugu są zaliczone do Doliny Dolnego Bugu. Teren miejscowości przylega od południa do obszaru o znaczeniu transgranicznym – Doliny Dolnego Bugu zaliczanego do Nadbużańskiej Strefy Ekologicznej.

Działania wskazane w Planie Rozwoju Lokalnego gminy Brok dotyczą podniesienia atrakcyjności turystycznej Broku, zwiększenia aktywności społeczności lokalnej, uatrakcyjnienia warunków życia w miejscowości, współpracy władz lokalnych z mieszkańcami, zatrzymania młodzieży w miejscowości, rozwoju infrastruktury. Brak jest informacji dotyczących działań związanych ze środowiskiem naturalnym oprócz wzmianki, że *miejscowość Brok znajduje się w Obszarze Funkcjonalnym Zielone Płuca Polski. Podstawowy ekosystem na terenie gminy tworzą lasy mieszane, które wchodzą w skład kompleksów o znaczeniu subregionalnym – Puszczy Białej. Na terenie Broku występują obszary objęte programem Natura 2000.*

Dokument dotyczy jedynie terenu miejscowości gminnej, nie są dostępne informacje dotyczące całej gminy, dlatego trudno jest znaleźć elementy spajające to opracowanie ze strategią rozwoju województwa mazowieckiego.

3. WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE – GMINY RUCIANE-NIDA I PIECKI

Teren województwa warmińsko-mazurskiego cechuje urozmaicona rzeźba terenu i duża różnorodność form morfologicznych (w tym występowanie dużej ilości jezior) oraz znaczna lesistość.

Środowisko naturalne o wybitnych walorach przyrodniczych i turystycznych i stosunkowo niskim stopniu zanieczyszczenia jest istotnym czynnikiem rozwojowym Warmii i Mazur. W strategii rozwoju społeczno-ekonomicznego województwa warmińsko-mazurskiego zakłada się proekologiczną opcję rozwoju, co odzwierciedla wizja rozwoju województwa: *Zasobne i gospodarne Warmia i Mazury – regionem czystego powietrza, wód i żywności o wysokiej jakości.*

Zasobność województwa będzie funkcją rozwoju trzech podstawowych dziedzin gospodarczych: rolnictwa, gospodarki turystycznej (w tym funkcji uzdrowiskowo-sanatoryjnej) i przemysłu o technologiach przyjaznych środowisku przyrodniczemu. Przeprowadzone diagnozy sytuacji regionu dotyczącej środowiska przyrodniczego pozwalają stwierdzić, że głównym zadaniem Warmii i Mazur jest utrzymanie pozycji lidera w czystości środowiska przyrodniczego. Brakuje natomiast koncepcji rozwoju i sposobu myślenia traktującego środowisko przyrodnicze jako przewagę konkurencyjną, która nie ogranicza, lecz integruje zachowania gospodarcze. Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego jest jednym z podstawowych zagadnień w kontekście idei trwałego rozwoju.

Kompleksowe dbanie o czystość powietrza, wód, ziemi oraz poziom hałasu itp. wymaga nie tylko dalszych usprawnień, ale również coraz bardziej rzeczowego traktowania relacji środowisko-gospodarka.

W strategii rozwoju województwa podkreślone zostało również znaczenie objęcia dużej części powierzchni województwa siecią obszarów NATURA 2000, co dla jednych gmin może stanowić poważną barierę rozwoju, dla innych zaś czynnikiem stymulującym.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Ruciane-Nida do 2015 r. jest dokumentem nowym w porównaniu do analogicznych strategii funkcjonujących w innych gminach, ponieważ pochodzi z roku 2008. Obszar gminy charakteryzują wysokie walory przyrodnicze, lesistość wynosi ponad 70% i jest dużo większa, aniżeli średnia w województwie warmińsko-mazurskim, wynosząca 29%. Lasy to przede wszystkim zwarty kompleks Puszczy Piskiej, obejmujący całą gminę. Wszystkie formy ochrony przyrody stanowią układ przestrzenny wzajemnie uzupełniających się form, łączonych korytarzami ekologicznymi.

Cały teren gminy Ruciane-Nida znajduje się w granicach obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski. Część terenu gminy należy do Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasy Mazurskie, objętego siecią NATURA 2000 (utworzony 30 października 2002 r.). W skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasy Mazurskie wchodzi Nadleśnictwa Pisz, Maskulińskie, Mrągowo, Spychowo i Strzałowo oraz PAN w Popielnie, o łącznej powierzchni blisko 120 tysięcy hektarów. Na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego znajduje się Mazurski Park Krajobrazowy oraz wiele rezerwatów i pomników przyrody.

W Strategii Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Ruciane-Nida dokładnie zdefiniowano Sieć NATURA 2000, jednak nawiązanie do niej pojawia się jedynie jako jedna z mocnych stron gminy w analizie SWOT, obok Mazurskiego Parku Krajobrazowego i Leśnego Kompleksu Promocyjnego. Nie znajduje to jednak żadnego odzwierciedlenia w celach strategicznych czy kierunkach działania przewidzianych na terenie gminy.

W programie Ochrony Środowiska Gminy Piecki również podano definicję obszarów NATURA 2000. Jednak na terenie Pieck, w odróżnieniu od Rucianego-Nidy do objęcia ochroną w sieci NATURA 2000 są planowane konkretne obszary leśne, leżące w obrębie Mazurskiego Parku Krajobrazowego i Puszczy Piskiej oraz istniejących rezerwatów przyrody.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków „Natura 2000” [2004] został wyznaczony obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Piska” (kod obszaru PLB 280008) obejmujący całą gminę Piecki (oprócz niej również gminy: Mikołajki, Mrągowo (gmina), Sorkwity, Biskupiec, Biała Piska, Orzysz, Ruciane Nida, Dźwierzuty, Rozogi, Szczytno, Świątajno). Cele główne wskazane w dokumencie to:

- ochrona i racjonalne użytkowanie zasobów przyrodniczych,
- zachowanie istniejącego świata roślin i zwierząt,
- zachowanie wysokich walorów krajobrazowych

oraz

- racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych.

Wszystkie wymienione wyżej elementy wpisują się w ideę funkcjonowania obszarów NATURA 2000. Ze względu na liczne analogie, bardzo podobne sformułowania, a niejednokrotnie wręcz identyczne zdania zawarte w dokumentach gmin Ruciane-Nida i Piecki, po-

zwalają sądzić, że zostały one opracowane przez tę samą osobę (firmę). Program Ochrony Środowiska gminy Piecki jest jednak zgodny ze strategią rozwoju województwa i wskazuje praktyczne sposoby wykorzystania faktu przynależności obszaru gminy do Sieci NATURA 2000.

Program Ochrony Środowiska Gminy Piecki został także zintegrowany z obowiązującymi dokumentami dla gminy Piecki, takimi jak:

- Założenia strategii zrównoważonego rozwoju gminy Piecki do roku 2010, Gdańsk 1999;
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Piecki, Olsztyn 1999;
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Piecki na lata 2004–2010, Piecki 2004;
- Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Piecki.

Gmina ta w naszym subiektywnym odczuciu najbardziej ze wszystkich analizowanych (na podstawie strategii) stara się wykorzystać zasoby środowiskowe w celu własnego rozwoju.

4. WOJEWÓDZTWO PODLASKIE – GMINY PŁASKA, SZTABIN I BIAŁOWIEŻA

Województwo podlaskie jest regionem nizinnym, niemal w całości położonym w dorzeczu Wisły. Głównymi rzekami są Narew, Biebrza i Bug. Największe jeziora zaś to: Wigry, Hańcza, Szurpiły, Necko i Rajrodzkie. Stopień lesistości w 2004 r. wynosił w województwie 29,3%, przy czym średnia krajowa to ok. 28,3%. Główne kompleksy leśne występują w północnej i wschodniej części województwa i obejmują: Puszcze Białowieską, Knyszyńską, Augustowską oraz Kurpiowską.

Region charakteryzuje duży stopień czystości i naturalności środowiska przyrodniczego oraz tereny o unikalnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Świadczy o tym największy w Europie obszar bagien w dolinach rzek Narwi i Biebrzy, z parkami narodowymi Narwiańskim i Biebrzańskim oraz doliny rzek: Bugu z Nurcem, Narwi z Supraślą, Biebrzą i Pisą, Czarnej Hańczy, Rospudy i Szeszupy.

Szczególną wartość przyrodniczą i rekreacyjną posiada kompleks jezior Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego z Wigierskim Parkiem Narodowym i Suwalskim Parkiem Krajobrazowym oraz kompleks jezior w rejonie Rajgrodu.

O korzystnym stanie środowiska świadczą niższe niż w innych częściach kraju wartości wskaźników zanieczyszczenia powietrza, ilości i jakości odprowadzanych ścieków, czystość wód zarówno powierzchniowych, jak i podziemnych oraz wiele innych czynników wpływających na środowisko.

Nieprzeciętne walory przyrodnicze województwa podlaskiego objęto różnymi formami ochrony. W efekcie tego, w regionie funkcjonują 4 parki narodowe (Białowieski, Biebrzański, Narwiański i Wigierski), 3 parki krajobrazowe, 89 rezerwatów przyrody oraz 15 (452 360,8 ha) obszarów chronionego krajobrazu, 1960,3 ha użytków ekologicznych

oraz 2053 pomniki przyrody. Białowiecki Park Narodowy został uznany przez UNESCO w 1977 r. za Światowy Rezerwat Biosfery, a od roku 1979, jako jedyny polski obiekt przyrodniczy, znajduje się na liście Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Od roku 1992 znaczna część Puszczy Białowieckiej funkcjonuje na liście, jako jeden z siedmiu na świecie i trzech w Europie, polsko-białoruski transgraniczny Obiekt Dziedzictwa Światowego UNESCO.

Ze względu na unikatowe wartości przyrodnicze cały obszar województwa został włączony do obszaru Zielone Płuca Polski.

Województwo stanowi bardzo ważny w skali Unii Europejskiej obszar bytowania i migracji zwierząt, roślin i grzybów, czego wyrazem jest objęcie znacznej jego części siecią obszarów chronionych NATURA 2000.

Wyróżnione w województwie tereny powiązane w spójny, wielkoprzestrzenny ekologiczny system obszarów chronionych, utrwalony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, obejmujący w 2004 r. 31,9% powierzchni całego województwa (w kraju 30%); na 1 mieszkańca przypada 5335 m² (w kraju 2429 m²).

Europejski System Obszarów Chronionych – NATURA 2000 w województwie podlaskim obejmuje ok. 26% powierzchni regionu (Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego).

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Płaska na lata 2008–2015 dotyczy terenu charakteryzującego się niskim, z tendencją spadkową, stopniem zaludnienia, bardzo niekorzystnymi warunkami glebowo-klimatycznymi oraz niskimi dochodami budżetów mieszkańców i samorządu. Ścisłe powiązanie obszaru Puszczy Augustowskiej (głównego kompleksu leśnego) z innymi wielkoprzestrzennymi strukturami, liczącymi się w skali kraju i Europy, do których należą szlaki wodne Czarnej Hańczy i Kanału Augustowskiego, ich bioróżnorodność i unikalne walory przyrodnicze, znajdują odzwierciedlenie w objęciu większości terenów gminy (23100,8 ha) różnymi formami ochrony prawnej m.in. Systemu Obszarów Chronionych NATURA 2000. Powierzchnię obszarów chronionych w powierzchni ogólnej gminy stanowią 1,6% rezerwaty przyrody oraz 60,3% obszary chronionego krajobrazu. Bez prawnej ochrony pozostaje 38,1% powierzchni gminy.

Jako istotne problemy, wymagające przemyślanego rozwiązania, wskazano:

- potrzebę dostosowania działalności gospodarczej do wymogów ochrony walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- rozwój funkcji turystycznych gminy opartych na zasobach środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym konieczność podnoszenia atrakcyjności turystycznej gminy wobec konkurencji innych ośrodków turystycznych,
- rozwój funkcji usługowych opartych na zasobach środowiska przyrodniczego i kulturowego i uwzględniający uwarunkowania społeczne.

Zachowanie środowiska naturalnego w dotychczasowym stanie jest podstawą kierunków działania wskazanych w opracowaniu, jednak bez powiązania tego z przynależnością do sieci obszarów NATURA 2000.

W gminie Sztabin ogólna powierzchnia prawnie chroniona, o szczególnych walorach przyrodniczych, wynosi 30,61 tys. ha, co stanowi zarazem 84,60% całej powierzchni gminy. W granicach gminy znajduje się 5,56 tys. ha powierzchni Biebrzańskiego Parku Narodowego (z ogólnej powierzchni parku 59 223 ha), co stanowi 15,37% powierzchni gminy. Dolina Biebrzy na terenie Parku została zakwalifikowana do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 i została wpisana pod kodem PLB 200002 Dolina Biebrzy, a obszary specjalnej ochrony na terenie parku pod kodem PLB 200001 Dolina Biebrzy.

Powierzchnia trzech rezerwatów przyrody: Kuriańskie Bagno, Glinki, Kozi Rynek wynosi 1,07 tys. ha, co stanowi 2,96% powierzchni gminy. Powierzchnia obszarów chronionego krajobrazu wynosi 25,06 tys. ha (nr 16 Puszcza i Jeziora Augustowskie oraz nr 17 Dolina Biebrzy), co stanowi 69,26% powierzchni gminy. Ponadto w granicach gminy zlokalizowanych jest 15 pomników przyrody, które w większości stanowią drzewa.

Obszar gminy podzielony został na następujące obszary funkcjonalne:

- o wysokim reżimie ochronnym z dopuszczeniem rozwoju turystyki i rolnictwa; granice tej strefy pokrywają się z granicami Biebrzańskiego Parku Narodowego;
- o podwyższonym reżimie ochronnym z możliwością rozwoju turystyki, rolnictwa i osadnictwa; granice tej strefy pokrywają się z granicami strefy ochronnej BPN i obszarów chronionego krajobrazu;
- strefa leśna, rolnicza i turystyczna, obejmująca północne obszary gminy – tereny Puszczy Augustowskiej;
- strefa rolniczo-osadnicza i aktywizacji gospodarczej, obejmująca pozostałe (poza wymienionymi strefami) obszary gminy.

Jako kierunek ochrony przyrody (według planu rozwoju społeczno-gospodarczego) na terenie gminy Sztabin wskazano:

- 1) wdrażanie europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000;** sieć ekologiczna NATURA 2000 obejmować będzie obszary ochrony o znaczeniu dla Unii Europejskiej, zgodnie z postanowieniami dyrektywy w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz flory i fauny, oraz obszary stanowiące realizację postanowień dyrektywy o ochronie dziko żyjących ptaków szczególnie na terenach podmokłych;
- 2) działania wdrażające sieć ekologiczną NATURA 2000:**
  - objęcie wymienionych obszarów ochroną prawną, a także opracowanie planów ochrony uwzględniających uwarunkowania społeczne i gospodarcze,
  - uwzględnienie ustaleń planów ochrony w planach zagospodarowania przestrzennego, operatach urzędów lasów, programach regulujących stosunki wodne,
  - ocenę skutków oddziaływania na elementy sieci NATURA 2000 planów i przedsięwzięć,
  - uwzględnienie monitoringu efektów ochrony siedlisk i populacji gatunków w procesie zarządzania obszarami;
- 3) ochrona elementów systemu przyrodniczego objętych ochroną prawną:**

- Biebrzańskiego Parku Narodowego,
- rezerwatów przyrody, pomników przyrody i obszarów chronionego krajobrazu.

Przy opracowaniu Planu Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Sztabin na lata 2004–2020 wzięto pod uwagę elementy:

- strategii rozwoju województwa podlaskiego do roku 2010,
- planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego,
- strategii rozwoju zrównoważonego miast i gmin dorzecza Biebrzy.

Ponadto uwzględniono założenia strategii marketingowej dla Doliny Biebrzy oraz strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski.

Program Ochrony Środowiska Gminy Białowieża opracowany został w 2004 r. Ponad 87% obszaru gminy stanowią tereny leśne, stanowiące część systemu Zielonych Płuc Polski. Należą one do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych oraz krajobrazowych i są objęte ochroną prawną. Najważniejszym obszarem jest Białowiecki Park Narodowy. W dokumencie znajduje się jedna wzmianka o Sieci NATURA 2000, wskazanej jako szansa wynikająca z uwarunkowań zewnętrznych w analizie SWOT. Utworzenie Europejskiej Sieci Obszarów Chronionych NATURA 2000, wspomniane jest również przy opisie celów Polityki Ekologicznej Państwa.

W Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Białowieża na lata 2005–2013 nie pojawia się natomiast informacja, że cały obszar gminy należy do Sieci NATURA 2000.

5. PODSUMOWANIE

Rola środowiska przyrodniczego jako ważnego zasobu, zauważana jest we wszystkich analizowanych gminach. Jednakże tylko część z nich jest w stanie wykorzystywać walory środowiskowe w celu rozwoju społeczno-gospodarczego. W pozostałych, środowisko traktowane jest jako element gminy, który w zależności od okoliczności, może stanowić czynnik albo barierę rozwoju.

Program Ochrony Środowiska Gminy Piecki, Strategia Rozwoju Gminy Sztabin to jedyne dokumenty we wszystkich analizowanych gminach, który zawierają informację, że cały obszar gminy objęty jest siecią NATURA 2000 oraz podają nazwy i zasięg wyznaczonych obszarów.

Pozytywnym aspektem jest to, że w większości badanych gmin władze są świadome faktu funkcjonowania na ich terenie sieci NATURA 2000. Umożliwia to realną ocenę szans, ale również ograniczeń powodowanych przez obecność szczególnie cennych zasobów przyrodniczych. Niepokój budzi jednak fakt, że jedynie dwie z sześciu gmin objętych w 100% siecią NATURA 2000 uwzględniły to w swoich planach rozwoju. Jednak nawet w dokumentach gmin Płaska i Ruciane-Nida, w których pojawiają się ogólne informacje o obszarach NATURA 2000, nie podano, jakie działania będą w związku z tym podejmowane.

Zdecydowana większość samorządów lokalnych w badanych gminach nie posiada w swoich dokumentach strategicznych żadnej wzmianki na temat sieci obszarów chronio-

nych NATURA 2000. W żadnej z gmin nie dokonano także próby oceny wpływu zaliczenia terenu gminy do obszaru NATURA 2000 na rozwój gospodarczy. Z analizy dokumentów, nie można wnioskować czy „obszary naturowe” są dla gmin barierą czy też czynnikiem rozwoju.

Praca jest rezultatem realizacji projektu badawczego MNiSW pn. „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią NATURA 2000 na obszarze Zielonych Płuc Polski”.

PIŚMIENNICTWO

Biuletyny Informacji Publicznej gmin: Brok, Sztabin, Białowieża, Płaska, Ruciane-Nida, Piecki. www. 2009.

Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the Conservation of Wild Birds. Official Journal of the European Communities. Brussels 2007.

Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the Conservation of Natural Habitats and of Wild Fauna and Flora. Official Journal of the European Communities. Brussels 2007.

Ochrona Środowiska 2006, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2006.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków „Natura 2000”. Dz.U. Nr 229, poz. 2312.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz.U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880; z 2005 r. Nr 113, poz. 954 oraz Nr 130, poz. 1087.